

ALS EEN RAMP DE SCHOOL TREFT

Er gaan maar weinig dagen voorbij of de media berichten over geweld en ongelukken die het rustige schoolleven zo plotseling kunnen verstoren. De zinloze schietpartij in de Gorinchemse discotheek en op ROC De Leijgraaf in Veghel, de ontredding van scholen na de vuurwerkramp in Enschede, de schokkende moorden op scholieren zoals Nicole van den Hurk, Sabine Jansons en Marianne Vaatstra. Gebeurtenissen die inmiddels onuitwisbaar in ieders geheugen staan gegrift.

Draaiboek en pedagogisch klimaat

Een school die een draaiboek heeft voor dergelijke calamiteiten, heeft in ieder geval al enig houvast. Ook al geeft geen enkel draaiboek garanties voor een goede afloop er voorkom je er geen emotionele reacties mee, het geeft vooral structuur en je kunt er panieksituaties mee in de hand houden. Toegesneden oplossingen biedt zo'n draaiboek vrijwel nooit en geen enkel draaiboek mag werken als een harnas: iedere noodsituatie is steeds weer anders en onvoorspelbaar. Een goed draaiboek biedt ruimte voor een persoonlijke aanpak, want je hebt vaak te maken met persoonlijke geschiedenissen van mensen die de taken moeten uitvoeren en met emoties die dikwijls een grote rol spelen. Een veilig pedagogisch klimaat op school creëert die ruimte.

Minstens even zo belangrijk als het samenstellen van een goed draaiboek, is de bereikbaarheid en regelmatige controle ervan. Zo'n draaiboek dient gedetailleerde en concrete gegevens te bevatten over wat er in geval van een calamiteit moet gebeuren: wie heeft de leiding van het crisisteam, op wie kan een beroep worden gedaan, hoe is de eerste opvang van leerlingen geregeld, wie coördineert de persvoorlichting, hoe is de nazorg geregeld enz. Uiteraard dient zo'n draaiboek op een voor iedereen bereikbare plaats ter beschikking te zijn en regelmatig door een kleine groep verantwoordelijken te worden nagekeken op actuele gegevens en noodzakelijke bijstellingen of aanpassingen.

Duidelijke instructies

Calamiteiten laten zich niet (altijd) voorspellen. Een verkeersongeval waarbij leerlingen overlijden of levensgevaarlijk gewond raken kun je niet vooraf zien aankomen. Bij een ernstige ziekte van een leerling of docent kan een school de naderende rampspoed echter wél op zich af zien komen. In geval van zelfdoding of uitingen van geweld na het escaleren van spanningen ligt dit al een stuk moeilijker.

Wanneer zich om welke reden dan ook een onverwachte crisissituatie voordoet op school, is het van groot belang dat mensen weten waar de verantwoordelijkheden liggen en wie de beslissingen neemt. Duidelijke instructies bepalen mede het verloop van de crisissituatie.

Twee instructies zouden bij iedereen op school hoog in het vaandel moeten staan geschreven: *blijf zelf rustig* en *waarschuw het crisisteam*. Ingewikkelde en gedetailleerde instructies hebben weinig zin, omdat mensen in crisissituaties meestal impulsief handelen. Eén duidelijke instructie (zoals bijvoorbeeld die van de Brandwondenstichting: 'Eerst water, de rest komt later') geeft mensen te ruimte om bij hun positieven te komen; na de eerste schrik is men over het algemeen vaak wel weer in staat tot rationeel denken en handelen.

Omgaan met emotionele reacties

Reacties van ouders, personeel en leerlingen op rampen en calamiteiten kunnen dikwijls heel emotioneel zijn. Op zich is het goed dat die ruimte er is, maar aan de andere kant moeten deze wel in banen worden geleid. Maar omdat het niet iedereen

gegeven is om met deze emoties om te gaan, is het van belang dat collega's elkaar ondersteunen zodat leerlingen de ruimte krijgen om zich te uiten. Soms kan het zelfs nodig zijn om gespecialiseerde, externe hulpverleners in te schakelen wanneer chaos, verbijstering, angst en machteloosheid zodanig om zich heen grijpen dat de school daar zelf niet meer uitkomt. Dit geldt overigens niet alleen voor het moment zelf, maar ook en vooral voor de tijd erna. Een ramp of calamiteit veroorzaakt niet zelden een definitieve scheiding met het verleden: voor het gevoel van de getroffenen wordt de situatie nooit meer hetzelfde. Een emotionele belasting die niet van de ene op de andere dag is opgelost.

Crisisteam

Voor het samenstellen van een crisisteam is nauwelijks een standaard te geven, omdat dit sterk samenhangt met de organisatie en taakverdeling binnen de school. Een belangrijk criterium is dat de samenstelling van zo'n team dusdanig is dat er ook daadwerkelijk beslissingen genomen kunnen worden (bv. schoolleider, rector, locatiedirecteur). De leden van een crisisteam - dat de taak heeft de stabiliteit op school zo goed mogelijk te herstellen - moeten voor leerlingen, ouders en docenten gemakkelijk aanspreekbaar zijn. Uiteraard kan zo'n team niet zelf alle werkzaamheden uitvoeren. Daarom behoort het delegeren van taken aan de juiste mensen tot een van de belangrijkste taken. Daarnaast dient het team adequate en actuele informatie te verzamelen om alle betrokkenen zo goed mogelijk op de hoogte te houden van de ontwikkelingen.

Omgaan met de media

Een van de moeilijkste problemen waar de schoolleiding voor komt te staan, is de omgang met de media. Als de media nieuws ruiken, staan er gauw journalisten en cameraploegen op de stoep van de school. Begrijpelijk, want zij hebben nu eenmaal als taak nieuws te vergaren. Maar de schoolleiding heeft meestal weinig of geen ervaring met de werkwijze van de media en ontdekt vaak te laat wat de gevolgen zijn. Op veel scholen die met calamiteiten te maken hebben gehad, wordt dit omgaan met de media als een zeer lastig onderdeel ervaren. Anderzijds kan een goed artikel of indrukwekkende reportage een heel positieve bijdrage leveren aan het verwerkingsproces en troostend werken voor de getroffenen. Maar pas later komt soms het gevoel overspoeld te zijn door belangstelling en beroofd van privacy, omdat de media behalve hun speurtocht naar de feiten altijd graag op zoek gaan naar persoonlijke meningen en achtergronden.

TIPS VOOR HET OMGAAN MET DE MEDIA

- Laat alleen een perswoordvoerder de media te woord staan
- Laat niet zomaar journalisten toe op het terrein van de school
- Geef zo nodig een dagelijkse persconferentie
- Houd de relatie met de media positief
- Bescherm de leerlingen tegen zichzelf
- Overleg altijd met de betrokkenen
- Vraag altijd de concepttekst van een interview ter inzage
- Vraag om een viewing
- Leg een artikelenmap aan

Nazorg

De activiteiten van het crisisteam zijn erop gericht de dagelijkse gang van zaken weer zo snel mogelijk op gang te brengen. Maar iedere betrokkene heeft ook tijd nodig om het gebeurde te verwerken. Ook daarvoor kan de school maatregelen nemen en ruimte bieden.

Heel belangrijk voor de verwerking van een stressvolle ervaring is een debriefing. De sleutel voor een goede debriefing is om opnieuw een sfeer van veiligheid te scheppen en de traumatische ervaring te onderzoeken in je eigen tempo, op je eigen manier en onbevooroordeeld. Zo kan een goede debriefing het begin zijn van een zingevingsproces dat uiteindelijk kan leiden tot het zien en ervaren van hoop, saamhorigheid en kracht. Hoe positief dit alles ook kan zijn: 'over' is alles daarmee natuurlijk niet. Ook in dit opzicht kan het nuttig zijn ondersteuning te vragen van een externe deskundige.

The best way out is always through (Robert Frost).

De ondersteuningsvragen die KPC Groep bereikten, hebben geleid tot de oprichting van een calamiteitenteam, dat scholen kosteloos hulp biedt als de ontredde groot is. Voor meer informatie over dit calamiteitenteam kunt u zich wenden tot Ine Spee, e-mail: i.spee@kpcgroep.nl.

De publicatie *Als een ramp de school treft* werd geschreven door Heleen Schoots-Wilke, Ine Spee en Riet Fiddelaers-Jaspers en is te bestellen bij KPC Groep, Postbus 482, 5201 AL 's-Hertogenbosch, tel. (073) 6247 247, e-mail: cp1@kpcgroep.nl. Bestelnummer 2.510.25, prijs f 20,00.